

Itä-Usambarassa siirrytty kehityksestä kestäväan kehitykseen?

Itä-Usambaran metsien hakkuiden sijaan hanke kohdistettiin alueen suojelemiseen. Suojelu perusteltiin asukkaille ja viranomaisille liki puolen miljoonan ihmisen vesihuollon turvaamisella, vaikka tarkoitus oli aivan toinen.

Itä-Usambara kuuluu nykyisin yhteen maailman 25 biodiversiteettikeskittymästä, ns. hot spotista. Se kattaa Itä-Usambaran vuorien lisäksi rannikkometsiä Tansaniassa ja Keniassa.

Kun asukkaat joutuivat luopumaan viljelmistään, heidän päällimmäisenä toiveena on saada työtä ja tuloja matkailusta. Matkailu ei ole vielä kehittynyt merkittäväksi elinkeinoksi korvaamaan menetetyt viljelytulot Suomen neljännesvuosisataisen yhteistyön loppuessa tänä vuonna. Tarvepuunsa kyläläiset saavat varta vasten osoitetuista metsiköistä.

Viljelyalueista maksettu korvaus ei ollut riittävä, ja se johti kyläläiset ajamaan asiaansa oikeusteitse. Suomalaisen hankejohtajan mielestä, jolle asia oli yllätys, kehitysyhteistyöntekijät eivät voi osallistua kiistan ratkaisemiseen. Hänen mukaansa Tansanian valtion on osoitettava asukkaille riittävästi maata ja rahallisia korvauksia toimeentulon turvaamiseksi.

Kyse on pitkälti siis maankäytöstä ja toimeentulosta. Niihin ei hankkeen pitkän kestonkaan aikana ole löydetty kaikkia tyydyttäviä ratkaisuja.

Ihmisten elinmahdollisuuksien heikentyminen voi johtaa toisenlaiseen kehitykseen - tai maaltapakoon kaupunkien slummeihin. Maankäyttöoikeuksien menettäminen, luonnonvaroihin pohjautuneen elämän muuttuminen ja toimeentulomahdollisuuksien heikkeneminen eivät ainakaan lisää ihmisten kiinnostusta ympäristöön ja Itä-Usambaran suojeluun.

Kuinka mahdollinen epäsuotuisa kehitys voidaan estää? Biodiversiteetin suojeluun ja kehitykseen tähtäävien integroitujen hankkeiden kolme tärkeää tavoitetta ovat, erityisesti suojelualueilla ja niitä ympäröivillä puskurivyöhykkeillä, biodiversiteetin tehostunut suojelu, asukkaiden lisääntynyt kiinnostus suojeluun ja heidän taloudellisen tilanteensa kohentaminen.

Viimeaikaiset arvioinnit ovat osoittaneet, että integroidut hankkeet ovat yleensä olleet kaikkea muuta kuin onnistuneita, vaikka ne ovat olleet biodiversiteetin suojelun pääasiallisin hankemuoto. Tästä on esimerkkejä mm. Indonesiasta:

- Vain hyvin harvalla toteutetulla hankkeella on osoitettu olleen tai suunnitellulla hankkeella on arvioitu olevan biodiversiteetin suojelua tehostava ja ihmisten toimeentuloa kohentava vaikutus, lukuun ottamatta joitakin lupaavia yrityksiä.
- Useimmat lupaavat yritykset eivät kuitenkaan olleet vakuuttavia eivätkä ne mitä suurimmalla todennäköisyydellä johda nykyisissä oloissa tuloksiin, ellei valvontaa ja lainkäyttöä saada tehostettua.
- Suurimmat epäonnistumisien syyt löytyvät hankkeiden perusolettamuksissa ja suunnittelussa tehdyistä virheistä. Silloin kun paikallisten asukkaiden suojelualueisiin kohdistama paine kasvoi, monissa hankkeissa ajateltiin vain ettei suojelualueiden hallinto toiminut. Syyt ovat paljon syvemmällä, mukaan lukien julkisen ja yksityisen sektorin suunnitelmat suojelualueiden hyödyntämiseksi.
- Hankkeiden toimintoja ei suunniteltu kohdistettaviksi eikä kohdistettu todellisiin uhkiin eikä hallinnon kyvyssä hoitaa ja valvoa suojeltuja alueita olleisiin puutteisiin. Ongelmia ei voi ratkaista vain paikallistason toimenpiteillä jos niitä ei ole kytketty suojeltujen alueiden hoidon laajempiin uudistuksiin ja luonnonvarojen suojeluun yleensä.
- Yksikään tähänastisista hankkeista ei ollut kestäväällä pohjalla ulkopuolisen rahoituksen loputtua. Monet suojellut alueet ovat nykyisin uhattuina.

Uudet lähestymistavat ovat tarpeen. Vain harvat lupaavat suojelualuehankkeet ovat hyötäneet korkean tason poliittisesta ja hallinnollisesta tuesta. Tuen turvaamiseksi hankkeiden tulee olla kiinteässä yhteydessä hallitukseen ja maakuntien lainsäätäjiin, virallisesti ja epävirallisesti. Suojeltujen alueiden tulevaisuuden kannalta hankkeiden tulee olla edustettuina myös aluesuunnittelussa ja julkisen hallinnon investointihankkeiden päätöksenteossa. Se parantaa myös koordinaatiota paikallisten yhteisöjen taloudellisen kehityksen turvaamiseksi ja on parempi keino kuin etsiä investointeja asukkaiden toimeentulon kohentamiseksi.

Indonesiassa on kaksi maailman 25 biodiversiteettikeskittymästä, Sundamaa ja Wallacea, jotka kattavat lähes koko maan lukuun ottamatta Länsi-Papuaa. Se puolestaan kuuluu Uuteen Guineaan, yhteen maailman kolmesta tärkeimmästä wilderness-alueesta. Indonesian ”keskittymiä” ei voi kutsua ”hot spoteiksi”.

Suomalaiset edistävät edelleenkin Sundamaan ja Wallacean metsien hakkuita ja niiden biodiversiteetin hävittämistä samalla tavalla kuin Itä-Usambarassa aikanaan. Vaikka maamme oli vuonna 2001 maailman paras ympäristöasioissa Environmental Sustainability Index-arvolla (ESI) mitattuna, eivät suomalaisten teot näytä yltävän samaan muualla.

Virallisella tasolla avustamme Indonesiaa metsäteollisuuden rakennemuutoksessa ja sen kapasiteetin vähentämisessä sekä maan siirtymistä metsien kasvun ja kulutuksen tasapainoon, mutta suomalaiset investoijat ja yritykset ovat mukana mittavissa hankkeissa lisäämässä kapasiteettia. Sumatran parissa maakunnassa kapasiteetti ylittää jo 6-7 kertaista kestävän kulutuksen.

Parhaillaan on toteutumassa kahdeksan maan investoijista muodostuvan yhteenliittymän selluhanke Etelä-Kalimantanilla, jossa on mukana myös suomalaiset. Hankkeen kustannusten on arvioitu olevan 1,2 miljardia euroa. Teollisuuslaitoksen tuotantokapasiteetti on 600 000 tonnia vuodessa ja raaka-aineensa sen on arvioitu saavan 300 000 hehtaarin metsäalalta.

Indonesian hallituksen suunnitelma ainakin väliaikaisesti kieltävää hakkuut luonnonmetsissä on järkyttänyt maan metsäteollisuuden. Tarkoituksena on vihdoinkin ”pakottaa” yhtiöt istuttamaan metsäviljelmänsä ja käyttämään yksinomaan viljelmiltä saatavaa puuta sekä kantamaan suurempaa huolta ympäristöstä. Monelle yritykselle se merkitsee muutoksia tuotantoprosesseissa.

Luonnonmetsien hakkuukiello ei vaikuta teollisuusyritysten toimintaan, jos ne ovat turvanneet puun saantinsa istuttamalla säädetty viljelymetsänsä hyvissä ajoin ennen teollisen toiminnan aloittamista. Todellisuudessa metsäteollisuus saa vain 10 % vuotuisesta puun tarpeesta viljelmiltä. Luonnonmetsistä hankittu puu on huomattavasti halvempaa. Vaihtoehtoina ovat tuotannon supistaminen tai tuontipuuhun turvautuminen.

Ollakseen tuotannon alkaessa puun suhteen omavarainen, 10 000 hehtaarin vuotuisilla istutuksilla Etelä-Kalimantanin uuden selluhankkeen 300 000 hehtaarin metsittäminen olisi pitänyt aloittaa 30 vuotta sitten.

Paikallinen väestö on osannut elää luonnon kanssa vuosisatoja. Presidentti Soeharton ajan korruption värittäessä Indonesiassa maa-alueiden valtaus metsäkonsessioita varten johti siihen, että paikallinen väestö menetti oikeuden hallita ja käyttää niitä. Tällä hetkellä rekisteröityjä konsessioalueita on 652 ja niiden yhteenlaskettu metsäala on 69 miljoonaa hehtaaria, joista vain 71, noin 5,5 miljoonaa hehtaaria on palautettu maan hallituksen hallintaan. Kokonaismetsäpinta-ala on nykyisin noin 96 miljoonaa hehtaaria ja metsien hävikki yli 2 miljoonaa hehtaaria vuodessa, lähes sama kuin FAOn arvioima koko Aasian metsäalan muutos. Indonesian metsien kestävää kulutusta vastaava 22 miljoonaa puukuutiometriä saataisiin suomalaisten asiantuntijoiden arvioiden mukaan 1-2 miljoonalta viljelymetsähehtaarilta, jos niitä hoidetaan hyvin. Maan hallinta- ja käyttöoikeutta rajoittaa myös perustetut monet laajat kansallispuistot. Ne kattavat 1,9 miljoonan neliökilometrin maa-alasta jo yli 10 % (Suomessa noin 5 % maa-alasta) ja 7,9 miljoonan neliökilometrin merialueesta noin 20 %. Suuret kansainväliset ympäristöjärjestöt painostavat jatkuvasti Indonesian hallitusta perustamaan lisää kansallispuistoja, vaikkeivät indonesialaiset niitä haluaisikaan.

On selvää, että kymmenien miljoonien ihmisten menettäessä suurten maa- ja merialueiden hallinta- ja käyttöoikeuden se johtaa piittaamattomuuteen ja vihanpitoon, erityisesti silloin kun toimeentulo on vaarassa. Indonesian valtion omistamat sekä yksityiset ja monikansalliset metsäyhtiöt näyttävät mallia metsien kulutuksessa ja kansallispuistojen tuhoamisessa. Miksi paikallisten asukkaiden pitäisi välittää, varsinkaan kun he ovat menettäneet sukupolvia vanhan käyttöoikeuden suureen osaan metsistä?

Itä-Usambaran suojeluhankkeessa on samanlaisia suunnitteluun, maankäyttöön, elämän tyylin muuttumiseen ja asukkaiden toimeentuloon liittyviä ongelmia kuin Indonesian hankkeissa. Maa-alueiden kompensatio- ja korvausasiat ovat keskeneräisiä, ihmiset eivät ole sopeutuneet uusiin olosuhteisiin eivätkä matkailu ja korvaava maanviljely ole kehittyneet merkittäviksi elinkeinoiksi ylläpitämään ja kohentamaan asukkaiden toimeentuloa.

Kun Suomi nyt vetäytyy tyytyväisenä Itä-Usambarasta neljännesvuosisadan yhteistyön jälkeen, voin vain toivoa, että rahoitettu kehitys on kestävä ja tyytyväisyys on taattu tulevaisuudessakin. Indonesian esimerkit tukevat kuitenkin suomalaisen hankejohtajan toteamusta, että *jos* hanke osoittautuu toimivaksi...

Ovatko kehityshankkeet kehitysyhteistyöosaston osalta niin hallitsemattomia, että Itä-Usambaran (Tansania) 25-vuotisen hankkeen toteutus tapahtui yksinomaan hanketasolla eikä henkilöstö puuttunut hankealueen ja hankkeen onnistumisen kannalta oleellisiin aluesuunnittelun ja maankäytön ongelmiin kun taas lyhytkestoisessa Allpahuayo-Mishana -hankkeessa (Peru) henkilöstö keskusteli jopa maan presidentin kanssa hankkeen kannalta oleellisista asioista. Itä-Usambaran vaiheet osoittavat myös sen, kuinka metsäteollisuusystävällinen kehitysyhteistyöosasto on ollut, ja yhä on.

Pasi Lehmusluoto

Teksti perustuu seuraaviin artikkeleihin:

Näkemiin Itä-Usambara (Kehitys 1/2002)

Kestämätöntä törsäämistä (Kehitys 2/2002)

Itä-Usambarassa siirryttiin kehityksestä kestäväan kehitykseen (Helsingin Sanomat 19.6.2002)

Lajien keidas keskellä Amazoniaa (Helsingin Sanomat 19.10.2002)